

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА

УДК 371.134: 373.3.321.1.001.57

Марина Нестеренко, аспірант кафедри професійної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА

У статті висвітлено переваги педагогічного моделювання як ефективного методу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Пояснено та розмежовано сутність дефініцій “моделювання”, “проектування” та “конструювання” в контексті створення вчителем уроку. Розкрито сутність та структуру процесу професійної підготовки майбутніх учителів до моделювання уроку в початковій школі, в якому виокремлено такі етапи: планування, селекція, конструювання, аналіз та рефлексія.

Ключові слова: сучасний урок, модель уроку, педагогічне моделювання, професійна підготовка майбутніх учителів до моделювання сучасного уроку в початковій школі.

Рис. 1. Літ. 9.

Марина Нестеренко, аспірант кафедри професійного образования
Бердянського государственного педагогического университета

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К МОДЕЛИРОВАНИЮ УРОКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: СУТЬ И СТРУКТУРА

В статье освещены преимущества педагогического моделирования как эффективного метода профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. Объяснена и разграничена суть понятий “моделирование”, “проектирование” и “конструирование” в контексте создания учителем урока. Изложена суть и структура процесса профессиональной подготовки будущих учителей к моделированию урока в начальной школе, в котором выделены следующие этапы: планирование, селекция, конструирование, анализ и рефлексия.

Ключевые слова: современный урок, модель урока, педагогическое моделирование, профессиональная подготовка будущих учителей к моделированию современного урока в начальной школе.

Maryna Nesterenko, Postgraduate Student of the Professional Education Department
Berdyansk State Pedagogical University

THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS TO THE MODELLING OF LESSON IN PRIMARY SCHOOL: THE ESSENCE AND STRUCTURE

The article highlights the advantages of pedagogical modeling as a method of professional training of teacher of primary school. Its effectiveness consists in the students processually consolidate the mastering of theory and methods by means of imitation of productive interaction of participants of educational process; in addition, the future teachers have an opportunity of free choice of optimal technology of teaching the junior pupils that allows to formulate personal style of activity.

The author defines the essence of definitions “modeling”, “projecting” and “constructing” in the context of creating the lesson by teacher where modeling is one of three stage of projecting, its part, during which the models of definite educational events are created. The models of lessons do not only compactly concentrate the necessary information but also give an opportunity to imagine its idea, to delineate the essence of future pedagogical interaction between the teacher and pupils, to fix the complex unity of essential properties and relations.

The article presents the material which illustrates the essence and structure of the process of professional training of future teachers to the modeling of lessons in the primary school. The analysis of psychological and pedagogical literature allows to define and visualize the stages of this process: the planning, selection, constructing, analysis and reflection. Thus, the stage planning – is an organizational beginning of activity, which provides the logical implementation of professional ideas, creating in consciousness the imagination concerns future lessons. The selection means the choice or working out of main components of pedagogical process. The constructing is a stage of realization of the object – creating the graphic model of lesson (imaginary or material). The analysis and reflection provide summarizing that allow to analyze the mistakes and limitations and to define further perspectives of work.

Keywords: a modern lesson, a model of the lesson, the pedagogical modeling, the professional training of future teacher to modeling of modern lesson in primary school.

Постановка проблеми. Компетентнісна парадигма вищої педагогічної освіти, що превалює сьогодні в суспільстві, вимагає осучаснення підходів до розуміння вчителем сутності моделювання уроку як провідної складової професійної діяльності. Це вимагає відповідної підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних ВНЗ, зокрема студенти мають засвоїти алгоритм педагогічного моделювання, яке дозволяє будувати змістовні моделі уроків і ефективно втілювати їх у життя, враховуючи сучасні освітні тенденції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософське та загальнопедагогічне значення процесу моделювання як ефективного методу пізнання дійсності та процесів, які в ній відбуваються, обґрунтовано О. Дахіним, Л. Калапушою, В. Моляко, А. Семеновою, В. Штоффом, Г. Щедровицьким, Л. Фрідманом, І. Фроловим, В. Ясвіним та ін. Можливість побудови моделей педагогічних процесів в організації навчання студентів педагогічних ВНЗ висвітлено в працях О. Березюк, О. Власенко, Ю. Кулюткіна, М. Левшина, Г. Сухобської та ін. Переваги використання методу моделювання в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досліджували Н. Бахмат, Т. Водолазька, Л. Коваль, Л. Красюк, О. Троценко, У. Щербей та ін.

Мета статті – розкрити сутність та структуру професійної підготовки майбутніх учителів до моделювання сучасного уроку в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Поняття “моделювання” ввійшло в педагогіку шляхом запозичення з технічної термінології в другій половині ХХ ст. Адже поступове усвідомлення науковою спільнотою структурності та системності педагогічних процесів потребувало їх візуалізованої демонстрації. Тому сутність процесу моделювання, тобто створення моделі як зразка якого-небудь тіла або майбутнього виробу було спроектоване в галузь гуманітарних наук і стало вживатися в системі освіти. Це дозволяло уникнути занадто громіздких описів, у яких швидко губиться ключова ідея.

Загальне обґрунтування поняття “моделювання” здійснено в наукових працях філософів (І. Фролов, Л. Фрідман, В. Штофф, Г. Щедровицький та ін.) та педагогів (О. Дахін, Л. Калапуша, В. Моляко, А. Семенова, В. Ясвін та ін.). Так, Г. Щедровицький моделювання визначає як імітування реально існуючої системи (уявне чи матеріальне) шляхом створення спеціальних аналогів (моделей), у яких відтворюються та зберігаються принципи організації й

функціонування цієї системи. Це дозволяє зробити будь-який, навіть дуже складний об’єкт доступним для ретельного й усебічного вивчення [7].

Згідно з дослідженням В. Ясвіна, сенс моделювання полягає в можливості отримати інформацію про явища, що відбуваються (або відбуватимуться) в оригіналі, шляхом перенесення на нього певних знань, отриманих раніше при вивченні властивостей відповідної моделі. Цей метод заснований на здатності людського мислення до абстрактного порівняння різних об’єктів, тобто до встановлення аналогій [9].

Згодом можливість уявити перебіг певних процесів в ідеалізованому вигляді дозволила розглядати моделювання як метод наукового пізнання. Адже воно дозволяє поєднувати логічне абстрагування з експериментом, уявляти та аналізувати компоненти педагогічної системи у їх взаємозв’язку [3].

Отже, педагогічне моделювання виступати засобом дослідження будь-яких явищ, процесів або систем шляхом побудови та вивчення їх моделей чи уточнення характеристик, оскільки це репрезентує чіткий зв’язок елементів і формує уявлення про те, як ефективно змінити педагогічну реальність.

Проблему застосування методу моделювання в організації навчання студентів педагогічних ВНЗ вивчали О. Березюк, О. Власенко, Ю. Кулюткін, М. Левшин, Н. Остапенко, Г. Сухобська, О. Ярошенко та ін.

На думку Ю. Кулюткіна та Г. Сухобської, метою діяльності з моделювання в процесі професійної підготовки є формування в майбутнього вчителя творчого педагогічного мислення та певного категоріального апарату, на основі якого він приймає рішення в конкретних ситуаціях [6].

Педагогічне моделювання дає можливість студентам ефективно використовувати теоретичні знання для розв’язання практичних завдань. Такий підхід формує в майбутніх учителів професійні вміння, які вдосконалюються під час педагогічної практики і реалізуються в подальшій практичній роботі [2].

Зручність методу моделювання, як вважає Л. Красюк, полягає в тому, що реальні об’єкти замінюються символами, а взаємозв’язки між ними і учасниками діяльності складаються не природно, а організовані спеціально, тобто умовно. Це сприяє розвитку професійних умінь, творчих здібностей студентів, стимулює їхню пізнавальну активність і самостійність. Таким чином створюються умови навчання, максимально

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА

наближені до реальних, що в подальшому полегшує адаптацію майбутніх учителів початкової школи до справжньої професійної діяльності [5].

Визначальними вміннями під час моделювання уроку, як зазначає Н. Бахмат, є правильна постановка мети, докладне опрацювання змісту, ретельний вибір методів і засобів досягнення запланованих результатів, рефлексивність тощо [1].

Моделювання студентом майбутнього уроку, бачення перспективи розвитку уявної педагогічної ситуації, як зазначає У. Щербей, допомагає набутти досвіду розв'язання професійних завдань для успішного фахового зростання. А створення в навчально-виховному процесі вищої школи ситуацій, які моделюють професійну діяльність, забезпечує поступове формування в майбутніх педагогів готовності до реалій початкової школи. Таким чином, моделювання належить до активних методів навчання, які сприяють підготовці творчого, ініціативного, успішного вчителя [8].

Ефективність педагогічного моделювання в системі професійної підготовки вчителя початкової школи полягає в тому, що, по-перше, студенти процесуально підкріплюють засвоєну ними теорію і методику шляхом імітації продуктивної взаємодії учасників навчального процесу; по-друге, майбутні педагоги мають можливість вільного вибору оптимальної технології навчання молодших школярів, що дозволяє поступово формувати особистий стиль діяльності.

У контексті нашого дослідження важливо встановити взаємозв'язок між поняттями “моделювання” і “модель”. Модель – це певна конструкція, взірць об'єкта, фрагмента дійсності, формально-логічна побудова аналога оригінала [3], [7], [9]. Результатом процесу моделювання є модель уроку, яка розкриває його зміст, сутність, оптимальні структурні та функціональні складові. Вона стає підсумком педагогічних роздумів учителя, детальною програмою управління навчанням учнів. Урок, як зазначає Л. Коваль, розуміється як завжди змодельований результат ще не здійсненого плану, що спочатку знаходиться в полі діяльності педагога, а потім обов'язково має бути переведений у поле діяльності учнів [4].

Моделі уроку не просто компактно концентрують необхідну інформацію, а дають змогу уявити його цілісну ідею, окреслити сутність майбутньої педагогічної взаємодії вчителя й учнів, зафіксувати складну єдність суттєвих властивостей і зв'язків.

Аналіз наукових досліджень стосовно означеної проблеми (Т. Водолазька, Л. Коваль, О. Коханко, Л. Масол, О. Мариновська, О. Савченко, Н. Тітаренко, А. Цимбалару, Т. Чернецька, І. Шапошнікова, У. Щербей та ін.) дозволив також розмежувати та пояснити дефініції “моделювання”, “проектування” та “конструювання”, які часто ототожнюються або використовуються як синоніми.

Проектування спрямоване на створення образу бажаної майбутньої освітньої системи з використанням показників та умов, що є принципово новими. Цей процес слід розглядати як діяльність на випереджальне створення педагогічної дійсності, яка пов'язана з глобальним цілепокладанням, прогнозуванням, розробкою теорій, концепцій, програм. Тобто, проектування – це процес створення великих педагогічних систем (педагогічної діяльності, освітнього простору, технологій тощо).

Моделювання (створення моделі уроку) виступає одним з етапів проектування, його частиною, у ході якого створюються моделі окремих освітніх подій. Це вміння системно вибудовувати і творчо організовувати навчальний процес з предмета, пізнавальну діяльність школярів у всіх її виявах, прогнозувати можливі педагогічні ситуації та виробляти алгоритми впливу на суб'єктів навчання і виховання.

Конструювання є одним з етапів моделювання уроку, який передбачає організацію взаємодії вчителя й учнів, спрямовану на оволодіння останніми навчальним матеріалом відповідно до поставленої мети.

Таке розуміння сутності вищезазначених понять дозволяє перейти до розгляду процесу професійної підготовки майбутніх учителів до моделювання уроку в початковій школі. У його структурі ми пропонуємо виокремити такі етапи моделювання уроку: планування, селекція, конструювання, аналіз та рефлексія (див. рис. 1.).

Планування – це організаційний початок діяльності, який передбачає логічне впорядкування професійних задумів, визначення цілей, уточнення концепції або технологічної ідеї уроку; співвіднесення його мети з цілями навчальної теми, передбачення очікуваних результатів, тобто створення в свідомості уявлення про майбутній урок. Етап *селекціонування* (з лат. *selectio* – вибирати) – це вибір або розробка основних компонентів педагогічного процесу: завдань, змісту, методів, форм, прийомів, технологій, видів навчальної діяльності, ресурсів. *Конструювання* – реалізація запланованого об'єкта – створення безпосереднього “скелету” уроку, графічної моделі

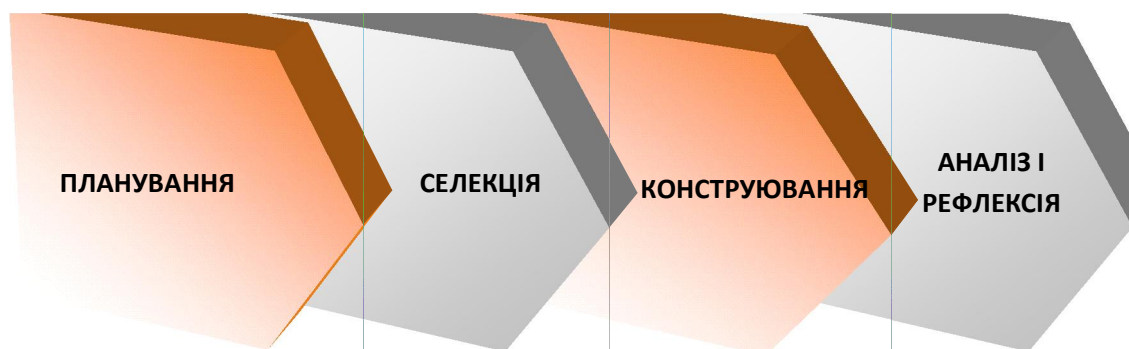

Рис. 1. Етапи процесу професійної підготовки майбутніх учителів до моделювання уроку в початковій школі

(уявної або матеріальної) у вигляді плану, схеми, конспекту, сценарію тощо. *Аналіз і рефлексія* передбачає підсумки (результативність) уроку в декомпозиції (протиставленні) з основною метою, що дозволяє проаналізувати помилки, недоліки та визначити подальші перспективи роботи.

Ураховуючи вищесказане, *професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до моделювання уроку*, на нашу думку, – це комплексний процес набуття студентами досвіду педагогічної діяльності з визначення основних параметрів уроку: планування алгоритму організації ефективної взаємодії з учнями в навчальному процесі з метою опанування останніми навчального матеріалу; селекціонування змісту, методів, форм, прийомів, технологій, видів навчальної діяльності, ресурсів, ураховуючи особистісні можливості молодших школярів; конструювання та організація зв'язків між компонентами уроку для досягнення поставлених цілей; аналітична діяльність з визначення ефективності створеної моделі.

Цілком логічно, що навчання студентів моделювати уроки в початковій школі має відбуватися системно. Так, на підготовчому етапі майбутні педагоги засвоюють теоретичні та операційні знання і лише після цього починають створювати найпростіші педагогічні ситуації репродуктивного типу. На тренувальному етапі відпрацьовується моделювання більш складних педагогічних елементів (фрагментів уроку). На заключному етапі здійснюється творче, самостійне моделювання повноцінних уроків з педагогічними ситуаціями поведінкового блоку.

Висновки і пропозиції. Отже, для того, щоб майбутні вчителі оволоділи процесом педагогічного моделювання сучасного уроку в початковій школі на найвищому рівні, викладачі педагогічних ВНЗ мають залучати студентів до активної самостійної творчої діяльності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Ключовим аспектом нашого подальшого дослідження має стати висвітлення проблеми розвитку педагогічного мислення як здатності вчителя продукувати (генерувати) та матеріалізувати свої педагогічні ідеї у своєрідні технологічні конструкції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахмат Н.В. *Формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до педагогічного моделювання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Валеріївна Бахмат.* – К., 2011. – 220 с.
2. Березюк О.С. *Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Олена Станіславівна Березюк.* – К., 1995. – 183 с.
3. Дахин А.Н. *Педагогическое моделирование: монография / Александр Николаевич Дахин.* – Новосибирск: Изд-во НИПКУПРО, 2005. – 230 с.
4. Коваль Л. *Особливості моделювання сучасного уроку математики в початковій школі відповідно до проблем її реформування / Людмила Коваль // Гірська школа українських Карпат.* – 2015 – № 12-13. – С. 139–143.
5. Красюк Л.В. *Формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів у процесі моделювання педагогічних ситуацій: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Людмила Василівна Красюк.* – К., 2008. – 22 с.
6. Кулюткин Ю.Н. *Моделирование педагогических ситуаций: проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя / под. ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской.* – Москва: Педагогика, 1981. – 120 с.
7. Щедровицкий Г.П. *О различных планах изучения моделей и моделирования. // Избранные труды / Георгий Петрович Щедровицкий / ред.-сост. А.А. Пископфель, Л.П. Щедровицкий.* – М.: Школа культурной политики, 1995. – 800 с.

8. Щербей У.В. Педагогічні умови реалізації міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уляна Володимирівна Щербей. – Мукачєво, 2016. – 270 с.

9. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию: 2-е изд., исправл. и дополн. / Витольд Альбертович Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.

REFERENCES

1. Bakhmat, N.V. (2011). Formuvannya hotovnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv do pedahohichnoho modeliuvannya [Formation of readiness of the future elementary school teacher to teacher modeling]. Candidate's thesis. Kyiv, 220 p. [in Ukrainian].

2. Bereziuk, O.S. (1995). Modeliuvannya pedahohichnykh sytuatsii yak zasib pidhotovky maibutnoho vchytelia do spilkuvaniya z uchniamy [Modeling teaching situations as a means of training future teachers to communicate with students]. Candidate's thesis. Kyiv, 183 p. [in Ukrainian].

3. Dakhin, A.N. (2005). Pedagogicheskoe modeliuvannya [Pedagogical Modeling]. Novosibirsk: Izd-vo NIPKiPRO, 230 p. [in Russian].

4. Koval, L. (2015). Osoblyvosti modeliuvannya suchasnoho uroku matematyky v pochatkovii shkoli vidpovidno do problem yii reformuvannya [Features contemporary design math class in elementary school, according to its reform issues]. Hirska shkola

ukrainskykh Karpat. No. 12-13., pp. 139–143. [in Ukrainian].

5. Krasiuk, L.V. (2008). Formuvannya osnov profesionalizmu maibutnih uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi modeliuvannya pedahohichnykh sytuatsii [Formation of bases of professionalism primary school teachers in the simulation teaching situations]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, 22 p. [in Ukrainian].

6. Kulyutkin, Yu.N. & Sukhobskaya, G.S.(Ed.). (1981). Modelirovanie pedagogicheskikh situatsiy: problemy povysheniya kachestva i effektivnosti obshchepedagogicheskoy podgotovki uchitelya [Modeling pedagogical situations: Problems and Increase Quality of the effectiveness obshchepedahohycheskoy Teacher Preparation]. Moskva: Pedagogika. 120 p. [in Russian].

7. Shchedrovitskiy, G.P. (1995). O razlichnykh planakh izucheniya modeley i modeliuvaniya [At different plans Study models and modeling]. Piskoppel A.A., Shchedrovitskiy L.P. (Ed.). Moskva: Shkola kulturnoy politiki, 800 p. [in Russian].

8. Shcherbei, U.V. (2016). Pedahohichni umovy realizatsii mizhpredmetnykh zviyazkiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnih uchyteliv pochatkovykh klasiv [Pedagogical conditions of realization of interdisciplinary connections in the training of primary school teachers]. Candidate's thesis. Mukachevo, 270 p. [in Ukrainian].

9. Yasvin, V.A. (2001). Obrazovatel'naya sereda: ot modeliuvaniya k proektirovaniyu [Obrazovatel'naya Wednesday: from modeling for designing]. Moskva: Smysl. 365 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 26.04.2017

“Вихователем і вчителем треба народитися, а їм керує природжений такт. Поганий учитель підносить істину, хорошиий вчить її знаходити. Найважливішим явищем в школі, самим повчальним предметом, самим живим прикладом для учня є сам учитель”.

*Адольф Дістервег
німецький педагог-демократ*

“Вчителі, яким діти зобов'язані вихованням, поважніші, ніж батьки: одні дарують нам тільки життя, а інші – добре життя”.

*Аристотель
давньогрецький вчений-енциклопедист*

“Сучасний урок – це твір мистецтва, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня”.

*Марія фон Ебнер-Ешенбах
австрійська письменниця*

